

Aktuální stav zpřístupňování vysokoškolských kvalifikačních prací v ČR

výsledky průzkumu z října 2009

Lucie Vyčítalová

Na podzim roku 2009 provedla Odborná komise pro otázky elektronického zpřístupňování vysokoškolských kvalifikačních prací¹ při AKVŠ² další dotazníkové šetření s cílem zjistit aktuální stav problematiky vysokoškolských kvalifikačních prací (dále VŠKP) na jednotlivých vysokých školách ČR. Dotazník byl zveřejněn prostřednictvím elektronických konferencí KNIHOVNA a VYSKA.

Okruhy položených dotazů:

1. Úroveň koordinace problematiky zpřístupňování VŠKP
2. Rozsah působnosti platných předpisů
3. Licenční smlouvy
4. Formát pro popis VŠKP
5. Způsob zpřístupňování VŠKP
6. eVŠKP
7. Software
8. Národní registr VŠKP
9. Retrospektivní digitalizace VŠKP
10. odevzdávání záznamů do RIVu
11. netextové VŠKP
12. VŠKP na Univerzitě Karlově

¹ <http://www.evskp.cz>

² Asociace knihoven vysokých škol ČR <http://www.akvs.cz>

Respondenti:

Dotazníkového šetření se zúčastnilo šestnáct veřejných vysokých škol³, celkem bylo vyhodnoceno dvacet dva dotazníků. Za jednu vysokou školu byl odevzdán vždy jeden dotazník, výjimku tvořila pouze Univerzita Karlova, kde vzhledem k nejednotné situaci odpovídaly jednotlivé fakulty.⁴ Dotazník za celou Univerzitu Karlovu byl zařazen do celkového hodnocení. V závěru této zprávy bylo vypracováno shrnutí situace na jednotlivých fakultách UK.

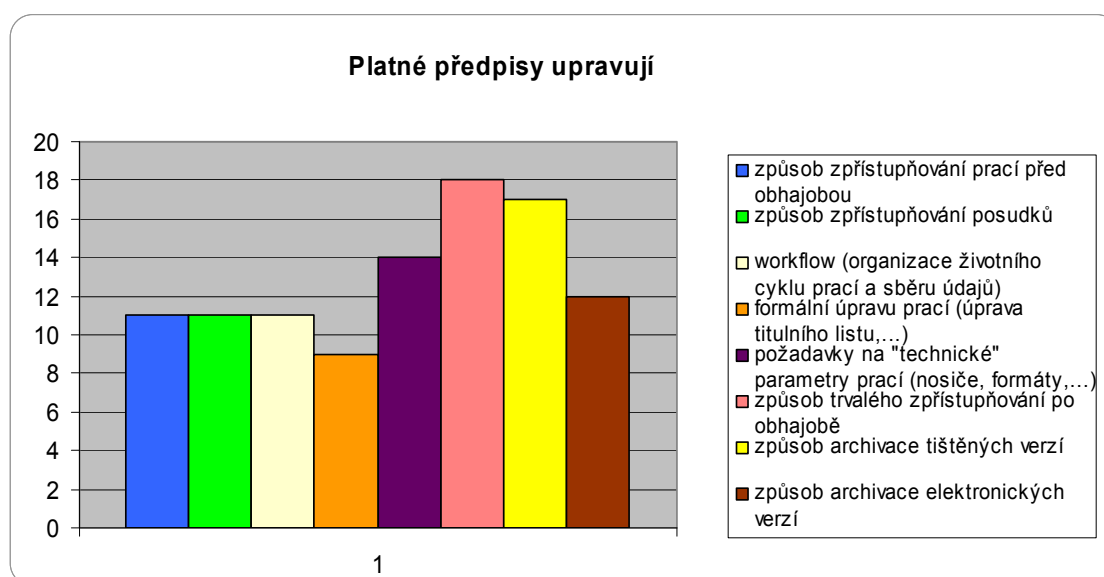
Vyhodnocení jednotlivých okruhů:

1. Úroveň koordinace problematiky zpřístupňování VŠKP

Problematika záležitostí týkajících VŠKP je na většině školách koordinována centrálně a spadá do kompetencí prorektorů popř. proděkanů pro studium. Za zpřístupnění VŠKP zodpovídají ve valné většině knihovny spolupracující s odděleními pro informační technologie.

2. Rozsah působnosti platných předpisů

Platné předpisy na většině VŠ řeší především způsob trvalého zpřístupňování VŠKP po obhajobě, archivaci tištěných verzí, požadavky na technické parametry (formát, nosič,...). Pouze u poloviny respondentů je v příslušných směrnících zakotveny požadavky na formální úpravu VŠKP.

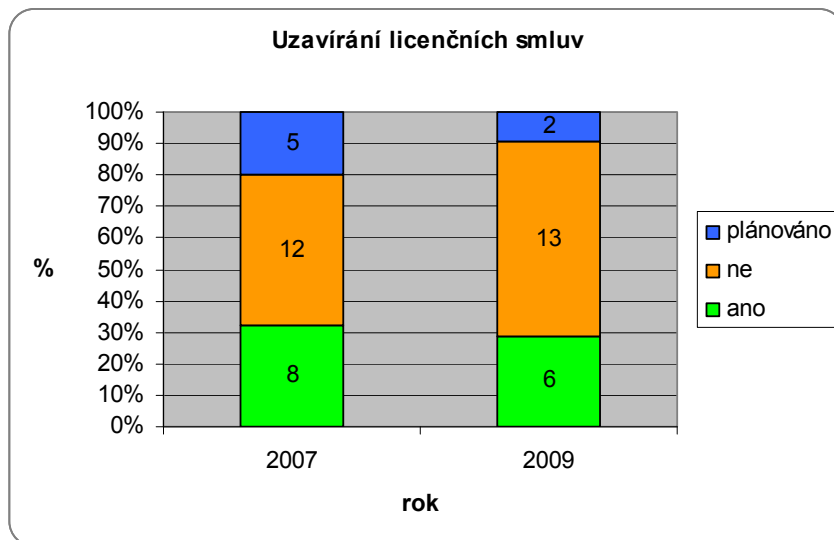
Graf 1

³ Akademie múzických umění (AMU), Česká zemědělská univerzita v Praze (ČZU), České vysoké učení technické v Praze (ČVUT), Janáčkova akademie múzických umění v Brně (JAMU), Ostravská univerzita v Ostravě (OU), Technická univerzita v Liberci (TUL), Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem (UJEP), Univerzita Karlova v Praze (UK), Univerzita Palackého v Olomouci (UP), Univerzita Pardubice (UPa), Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně (UTB), Veterinární a farmaceutická univerzita v Brně (VFU), Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (VŠB-TUO), Vysoká škola ekonomická v Praze (VŠE), Vysoké učení technické v Brně (VUT), Západočeská univerzita v Plzni (ZČU)

⁴ Fakulta humanitních studií (FHS), Fakulta sociálních věd (FSV), Filozofická fakulta (FF), 2. Lékařská fakulta (2. LF), Přírodovědecká fakulta (PřF), Matematicko-fyzikální fakulta (MFF)

3. Licenční smlouvy

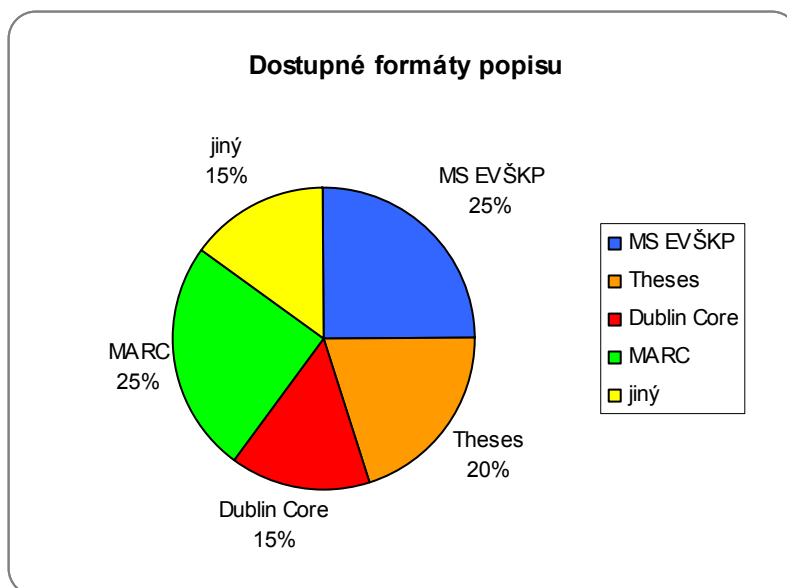
V porovnání s rokem 2007 došlo dle procentuelního porovnání k poklesu uzavírání licenčních smluv na jednotlivých vysokých školách. Z dotazovaných škol jich třináct licenční smlouvy neuzavírá a pouze dvě plánují jejich zavedení.

Graf 2

4. Formát pro popis VŠKP

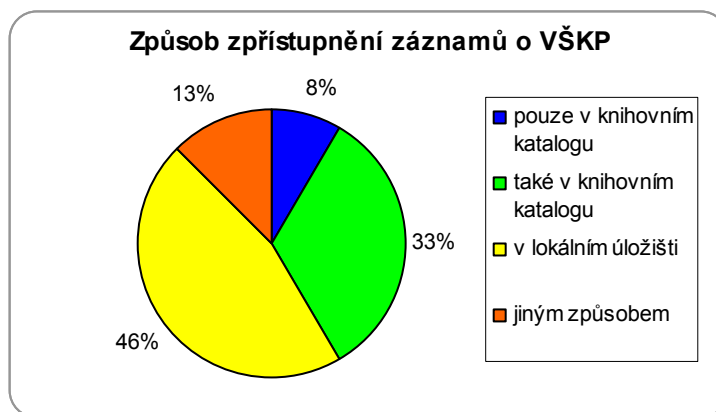
Formát pro popis VŠKP ve velké míře závisí na místě jejich uložení, vzhledem k tomu, že velké procento institucí zpřístupňuje záznamy o VŠKP i v knihovních katalozích, velké zastoupení mají i formáty typu MARC.

Graf 3

5. Způsob zpřístupnění VŠKP

Necelá polovina respondentů zpřístupňuje záznamy o VŠKP prostřednictvím lokálního úložiště, pravděpodobně v návaznosti na předcházející praxi, zpřístupňuje 33 % vysokých škol záznamy o VŠKP zároveň také v knihovním katalogu. Jiný způsob zpřístupnění (13 %) zastupuje především studijní systém, dle doplňujících odpovědí se ale jedná spíše o dočasné řešení.

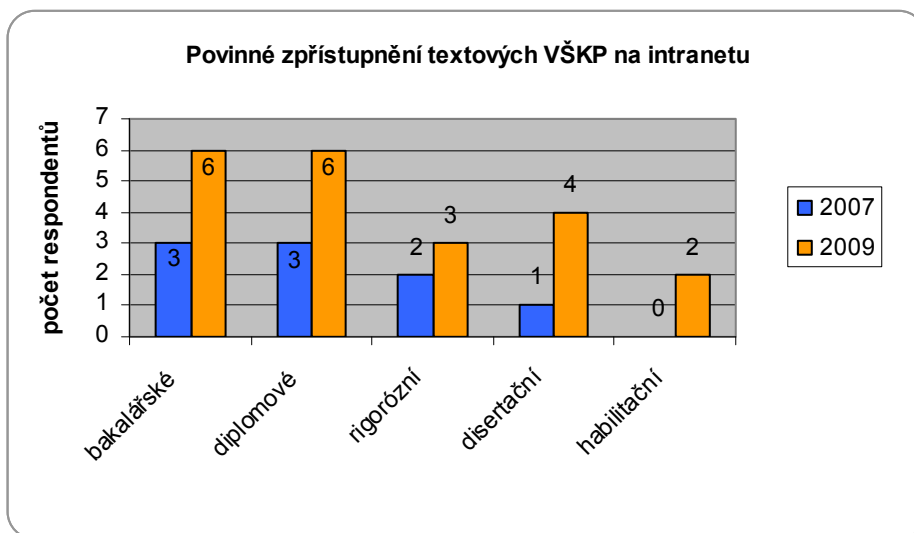

Graf 4

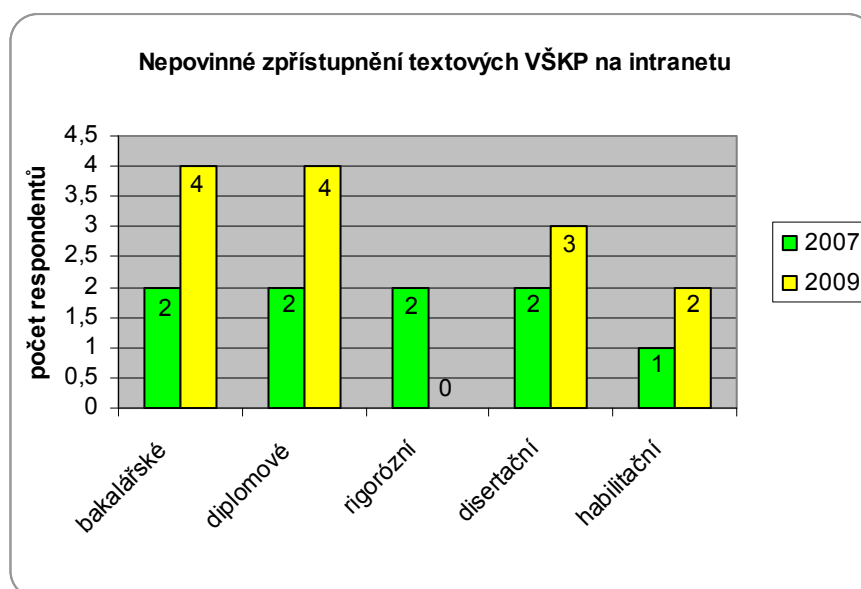
Tištěné práce jsou u čtrnácti respondentů odevzdávány do knihovny, kde jsou slouží k prezenčnímu studiu. Ve dvou případech nabízí příslušná knihovna výpůjčku VŠKP prostřednictvím meziknihovní výpůjční služby. Absenční výpůjčku VŠKP neumožňuje ani jedna z dotázaných institucí.

6. Elektronické verze VŠKP

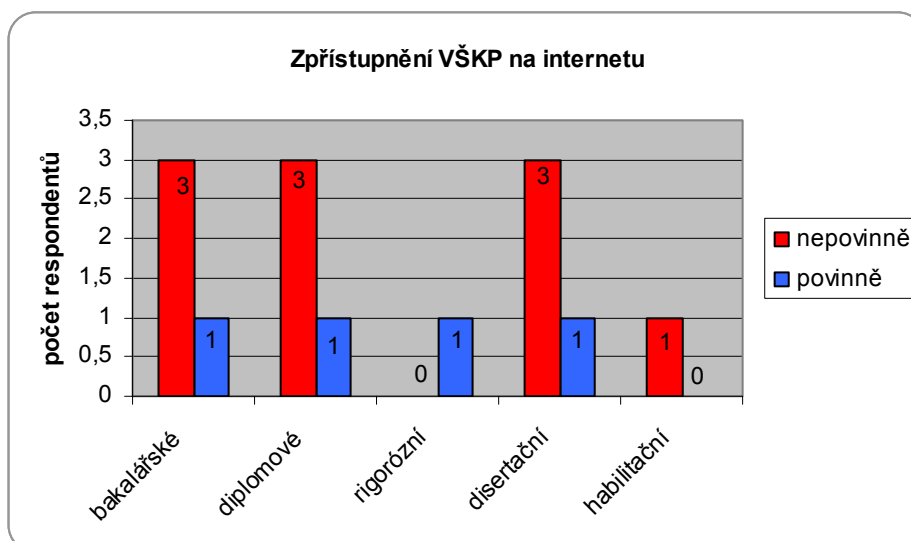
Elektronické verze prací jsou zpravidla odevzdávány nahráním do lokálního systému (studijní systém, repozitář). Na pěti VŠ akceptují odevzdání VŠKP pouze nebo také na fyzickém nosiči (CD-ROM, DVD-ROM), který je následně k dispozici v knihovně. V porovnání s výsledky za rok 2007 je patrné, že se zvýšil počet VŠ, které zpřístupňují elektronické verze VŠKP na intranetu. Naopak na otázku zpřístupnění plných textů na internetu odpověděla kladně pouze jedna univerzita. Tento údaj je pravděpodobně způsoben, nízkou návratností vyplněných dotazníků zejména z těch institucí, které VŠKP volně zpřístupňují na internetu. Následující grafy č. 5, 6, 7 zobrazují povinnost zpřístupňování jednotlivých typů prací na internetu a intranetu.

Graf 5

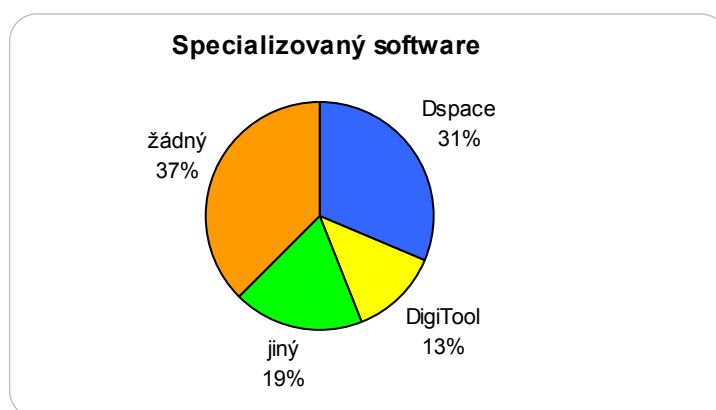
Graf 6

Graf 7

7. Používaný software

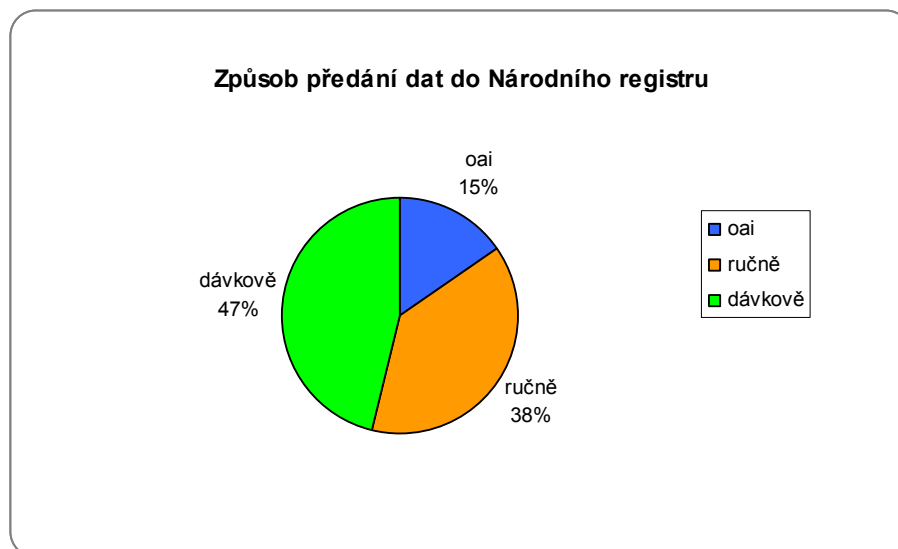
Z oslovených VŠ více než polovina (deset) používá pro VŠKP specializovaný software, především je zastoupen DSpace a DigiTool (viz graf č. 6). Tyto systémy jsou vždy propojené s informačními systémy univerzity, pouze na jedné VŠ toto napojení teprve připravují. Na třech VŠ, kde ještě specializovaný software nepoužívají, plánují jeho nasazení.

Graf 8

8. Národní registr VŠKP

V roce 2008 byl ukončen centralizovaný projekt Masarykovy univerzity, jehož cílem bylo vytvořit Národní registr VŠKP. Z respondentů se do tohoto projektu zapojilo celkem deset VŠ, z nichž osm z nich již předalo metadata. Záznamy byly předány z 60 % ve formátu Theses, zbylých 40 % ve formátu eVŠKP. Retrospektiva předaných záznamů spadá nejčastěji do roku 2008, pouze ve třech případech byly poskytnuty záznamy staršího data (2006, 2004, 1998). Způsob jakým předání proběhlo zobrazuje následující graf č. 7.

Graf 9

S výjimkou tří univerzit, k jejichž záznamům jsou v Národním registru nastavena práva přístupu pouze pro danou VŠ, jsou záznamy (metadata) zpřístupněny volně bez omezení. Pouze u tří VŠ, jež předala metadata do Národního registru, jsou tyto záznamy doplněny plným textem práce, a to vždy formou odkazu na lokální úložiště.

9. Retrospektivní digitalizace VŠKP

Z odpovědí respondentů vyplynulo, že retrospektivní digitalizaci VŠKP provádí pouze Technická univerzita v Liberci s plánovaným záběrem až do roku 1979. Plné texty jsou poté uloženy do lokálního úložiště a zpřístupněny na PC v knihovně.

10. odevzdávání záznamů do RIVu

Dle výsledků dotazníku pouze šest VŠ vykazuje do RIVu⁵ (Rejstřík informací o výsledcích) disertační práce, které vznikly v souvislosti s projekty sledovanými Radou vlády. Jedna z univerzit odpověděla, že do RIVu evidují i habilitační práce.

11. netextové VŠKP

Z doplňkové části dotazníku týkající se netextových typů VŠKP vyplývá, že tyto typy prací jsou obhajovány třech univerzitách (AMU, JAMU, VUT). Nejčastěji se jedná o fotografie, filmy, nákresy, audiovizuální záznamy koncertů či divadelních představení, notové záznamy, artefakty, software, portfolia či sochy. Povinně jsou VŠKP netextové povahy odevzdávány pouze na VUT, a to od roku 2007. Práce netvoří přílohu textové práce, jsou vždy předávány a zpracovávány samostatně. Řešení této problematiky na jednotlivých VŠ ilustruje následující tabulka.

⁵ <http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=956>

Netextové typy prací na jednotlivých VŠ

	AMU	JAMU	VUT
Terminologie	umělecké práce, praktické práce, umělecká díla, umělecký výkon	absolventské projekty, absolventské výkony	netextové typy prací
Typy dokumentů	foto, filmy, nákresy, zvukové záznamy koncertů, AV záznamy divadelních scén či představení či pedagogických výstupů, notové záznamy, artefakty (kostýmy, loutky..),	fotografie, AV záznamy	nákresy, tabulky, SW, výkresy, portfolia, fotografie, sochy, AV záznamy
Odevzdání elektronické verze	nepovinně od r. 2004	nepovinně	povinně od r. 2007
Datový objem elektronické verze	100 GB/rok	DVD (4,7 GB)	desítky až stovky MB
Limit pro objem dat	ne	ne	ne
Podporované formáty	pdf/1a, mp3, flv	pdf, jpg, mp3, avi	zip
Popis VŠKP	samostatný záznam ve formátu EVSKP doplněným o propojovací pole a údaje o rolích a provedení	nepopisuje se	samostatný záznam
Předpis upravující netextové typy prací	ano, od r. 2007	Ne	ne
Zohlednění netextové VŠKP v licenční smlouvě	ano	Ne	ne

12. VŠKP na Univerzitě Karlově

Na Univerzitě Karlově spadá problematika VŠKP do kompetencí vedení jednotlivých fakult, přičemž zpřístupnění těchto prací zajišťují s výjimkou MFF jednotlivé knihovny. Z průzkumu vyplynulo, že na rozdíl od ostatních VŠ, není kromě 2. LF v platných předpisech zakotveno workflow závěrečných prací. Licenční smlouvy nejsou s výjimkou dvou fakult uzavírány. Záznamy VŠKP jsou přístupné z knihovního katalogu Aleph a z lokálního úložiště, kterým je na UK DigiTool. Plné texty bakalářských a diplomových prací jsou ve většině případů odevzdávány povinně na fyzických nosičích a následně vloženy do lokálního repozitáře, odkud jsou přístupné v rámci UK. 2. LF uvedla, že povinně zpřístupňuje na internetu elektronické verze bakalářských prací od roku 2007, ostatní typy VŠKP od roku 2008.

Závěry průzkumu

Ve srovnání s předcházejícím průzkumem z roku 2007, jehož se aktivně zúčastnilo dvacet šest vysokých škol, se jich v roce 2009 aktivně zapojilo pouze šestnáct. Jedním z možných důvodů poklesu zájmu o problematiku VŠKP může být fakt, že již většina vysokých škol na změnu Zákona o vysokých školách z roku 2007 již zareagovala a situace na poli VŠKP se ustálila. Dalším aspektem může být centralizovaný projekt Národního registru VŠKP ukončený v roce 2008, do něhož se zapojilo sedmnáct veřejných vysokých škol.

Při zpracování výsledků aktuálního dotazníku, byly pro srovnání použity údaje z předcházejícího dotazníku za rok 2007.¹

¹ HOROVÁ, Iva. Aktuální stav zpřístupňování vysokoškolských kvalifikačních prací v ČR : výsledky průzkumu z prosince 2007.